

VIII. fejezet

Az ausztriai probléma megoldása⁷⁶

1. A probléma megoldásának tervei

Az ifjúcsehek politikája – az ifjúcsehek föderalizmusa – az 1903-as alkotmányreform terve – az ifjúcsehek jelenlegi programja – a különböző cseh politikai pártok; a realisták – a realisták programja – a szocialisták és az ausztriai probléma – a szocialisták és a nemzeti küzdelmek – a német szocialisták programja – a különböző nemzetek teljes autonómiája Ausztriában – a személyi rendszer – az iskolák kérdése – a nyelvek kérdése – a demokrácia győzelme – e rendszer kritikája – territoriális rendszer – Ausztria, a homogén nemzetterületek föderációja

Konklúzió. Az 1906–07-es választási reform – az általános választójog és következményei Ausztriára

Az 1890-es megegyezés talán nem volt olyan rossz, mint ahogy azt Csehországban gondoltuk. Mégis a sugárzóbb ifjúcseheknek sikerült elérniük az ócsehek összeomlását. Az a kiváló gondolat, hogy olyan adminisztratív csoportokat alapítsanak, amelyek amennyire csak lehet, ugyanazon fajbéli lakosokból állnak, adhatott volna néhány komoly kedvezményt a cseheknek, s azok, akik ma a problémára vajmi kevésbé komoly megoldást javasolnak, csak ebből az alapelvől indulhatnak ki.

Elengedhetetlen feltételnek tűnt a cseh kérdés teljes megoldása. E megoldást, mint láttuk, már 1848-ban ajánlották Kremsierben már akkor, amikor a nemzeti küzdelmek még nem voltak ilyen hevesek. Végül is, a széles autonómiával rendelkező homogén kerületek intézménye elvezethetett volna ahhoz, hogy a nemzetiségek maguk, saját érdekeikben bírók és önrányítók legyenek, és nagymértékben lecsökkentsék az állami beavatkozást ügyeikben.

A realista párt ismét felvetette a programot, amelyet a szocialisták kifejtettek, s akik levonták az utolsó következtetéseket. Azon körülmények között, melyben a megegyezést kidolgozták, egy pillanatig sem álmódhattunk arról, hogy elfogadjuk. Csehországban a közvélemény radikális volt, a történelmi jog, amely a megegyezésben kemény csapást kapott, még mindig az egész cseh politika jelmondata volt és a németek örömujjongása elég jól megmu-

⁷⁶ A VIII. fejezet a 278. oldaltól a 307.-ig oldalig tart. Ezt a fejezetet Beneš két részre osztotta, az első rész I.-sel jelölte, míg a második rész a „Konklúziók” elnevezést kapta. Az I.-sel, jelzett rész a 278. oldaltól 320. oldalig tart.

tatta, melyik oldal húzta ebből a legtöbb hasznot, tehát az ifjú csehek nemzeti radikalizmusa győzedelmeskedett.

Az ócsehek, elvben még mindig megőrizve az államjogot, a megalkuvó nemzeti politika útjához tértek vissza. Az ifjúcsehek felváltották őket, de nemsokára ugyanarra az útra léptek, és nem csupán a nemzeti kérdésben, hanem egész programjukban. Ugyanúgy, mint az ócsehek, ők is szentnek tekintették Csehország történelmi jogát; számukra is ez volt a cseh politika végcélja.

Számításba vették azonban azokat az óriási nehézségeket, amelyek ennek az álomnak a megvalósulása előtt tornyosultak, így azt, hogy a Csehországban és egész Ausztria területén élő németek leküzdhetetlen akadályt jelentenek. Azt, hogy Ausztriában nincs olyan igazi erő, amely egy cseh állam megalapítását szeretné, hanem inkább olyan erők léteznek, amelyek megakadályoznák a terv megvalósulását.

Egyedül a cseheknek származna ebből előnye, de el vannak szigetelve és a megvalósításhoz saját erejük sem elegendő. Az ifjúcsehek felismerték ezt, és nemzeti politikájukat ehhez a tapasztalathoz akarták igazítani, de saját maguk is megalkuvókká váltak.

Belátták, hogy a cseh kérdés megoldása csak akkor közelíthető meg, ha az egész ausztriai probléma megoldására törekszenek, ami annyit jelent, hogy egy olyan alkotmányreformra kell törekedniük, amely egyetlen – ám egész Ausztriára alkalmazható – elven alapszik. Egy ilyen reform csak föderalista lehet. Az utolsó években az ifjúcsehek ebbe az irányba orientálták nemzeti politikájukat. Ez egy elég lényeges, de nem kevésbé kétes változás volt: elméletben nemzeti radikálisok voltak és államjogot követeltek, a valóságban azonban föderalisták voltak.

Ráadásul ez a bizonytalanság jellemezte az egész cseh politikatörténetet. Hosszú éveken át a csehek a történelmi jogi program és a föderalista program, a történelmi jog és a természetjog közt hánykódtak, és mikor végül nyíltan a föderalizmus mellett döntöttek, a határozatlanság újból megjelent: a történelmi vagy a természetjognak kell-e túlsúlyt adni, tehát, hogy Ausztriából tartományok föderációját vagy nemzetek föderációját kell-e kialakítani? Újból ugyanaz a kérdés.

Melyik alapvető e két elv közül, melyik igazabb és melyik képes végre elvezetni az ausztriai és cseh probléma végleges megoldásához? Természetesen a természetjog elengedhetetlen; és ráadásul történelmi jogot követelni elég veszélyes, mert ez az elv maguk a csehek ellen is felhasználható. A cseh politika minden korszakában éreztük a természetjog erejét, és az összes nemzeti küzdelmet kizárólag e jog nevében vezették. Az ócsehek, az ifjúcsehek (és a radikálisok) a történelmi jogot dogmaként hirdették, ám rögtön megalkuvó politikába fogtak, amelyben a történelmi jog teljesen eltűnt; azért harcoltak,

hogy néhány nemzeti kedvezményt kapjanak, és a természetjog nevében kellett küzdeniük, és elnyerniük ezeket.

Azt hirdették, hogy soha nem akarnak lemondani történelmi jogokról, de a gyakorlatban állandóan el kellett ismerniük, hogy egyedül a természetjog elve az, amely megkönnyítette számukra, hogy elérjenek bizonyos sikereket a politikában. Igaz, a történelmi jog nem értéktelen, de hogy használni tudjuk, kedvező politikai helyzet szükséges. Egyébként semmi sem reális és megvalósítható ebből. Hívei nem vették észre, hogy a történelmi jogok szentesítéséhez, fenntartásához és kivívásához anyagi erő is szükséges, míg a természeti jognak tiszta és megcáfolhatatlan erkölcsi ereje van, és soha nem tudjuk örökre eltiporni. A cseh nép története elég jól mutatja ezt.

Ma ezt megértjük Csehországban, ahol e program igen nagy teret veszett. Az ifjúségek azonban megmaradnak e félreértésben, állandóan összetévesztik a természeti és a történelmi jogot, s így a nemzeti probléma komoly megoldásának képtelenségét is. A cseh realista párt és a szocialisták sokkal ésszerűbbek e kérdésben. Ez megmutatkozik az alkotmányreform tervében is, amelyet az ifjú csehek pártja 1903 decemberében mutatott be a parlamentben, s amelynek legfőbb vonása annak föderalista jellege. E tervben a csehek a következőket kéri: általános választójog bevezetése (ez 1907-ben megvalósult), a diéták küldötteiből álló szenátus, az országgyűlési választási rendszer átalakítása, amelyet a diéták maguk valósítanak meg, az érdekképviselői rendszer eltörlése és nemzeti kúriák alapítása. Ha egyes országok kívánják, egyetlen diétában is egyesülhetnek az országok csoportosulásában.

A diéták hatóköre kiszélesedne. A parlament csak a Magyarországgal közös ügyeket, a kül-, kereskedelmi és hadügyeket, végül a közös pénzügyeket intézné. A tervezet kikötéseket tartalmaz a polgár- és a büntetőjog terén. Minden más ügy a diétákhoz tartozik.

A végrehajtó hatalom kettős: egész Ciszlajtániáé, és az országoké. Mindkettő: az államminiszterek a központi parlamentnek, az országok kormányzói a diétáknak felelősek. A dualizmust az ügyintézésben el kell törölni, és minden politikai adminisztrációt azokra a szervekre ruháznának, amelyek az autonómia és a bürokrácia összetételéből állnak.

Az ország ügyintézése önálló lenne, és a községek, kerületek és végül az országrészek ügyintézését alkotná. A harmadfokú bíróságok az ország ügyintézésének székhelyein lennének.

A vámbevételek, a monopóliumok és a közvetett adók az államot illetnék, a többi jövedelem az országrészeket. Az országrészek magukra vállalják az adminisztráció fenntartását. Annak érdekében, hogy kiegyenlítsék az állami deficitet, az országrészek előre rögzített részesedést fizetnének.

A nemzetiségek egyenlőségéről szóló törvények ki lesznek egészítve. A nyelvek ténylegesen egyenlők lesznek; a nemzeti kisebbségeket sajátos intéz-

kedésekkel és a nemzeti konfliktusok eldöntésére alapított döntőbíróóságokkal védenék. E tervben igen jól felismerhetjük Palacky már 1848-ban közzétett ötleteit és programját. Az 1861 és 1867 közti időszak cseh politikai programja, amelyet különböző emberek többször is újfogalmaztak, vagy amelyet csak a csehországi közvélemény követelt, sem volt idegen az ifjú csehek által itt kifejezett elvektől. Mégis egy negyvenévi bizonytalan politikai élet után, a csehek nyilvánosan előszedték a föderalista programot, amelyben, elméletben még mindig megőrizték régi történelmi jogi programjukat, mint a nemzet végső célját.

Ez jutott kifejezésre a párt politikai programjában, amelyet múlt év márciusában újra pontosítottak, azon Reichsrat-választások előtt, amelyet első alkalommal rendeztek az általános választójog alapján. Az Ifjúcsehek Pártja önmagát liberálisnak, demokratikusnak, de mégis nemzetinek és az állam történelmi jogának híveként jellemezte. A cseh koronának függetlenséget követeltek, amely megfelel vagy a nép szükségleteinek, vagy a királyság elévülhetetlen történelmi jogainak. A párt megkülönböztetés nélkül egyesíteni akar minden néposztályt a germanizáció és a centralizáció ellen, egy másik nép privilégiumai ellen, a nyelvek teljes egyenlőségéért az adminisztrációban, az oktatás és a hivatalnokok kinevezésének egyenlőségéért.

Az ifjúcsehek ellenfelei a királyság akár különböző országokban, akár nemzeti területen való bármiféle megosztásának. Mivel e cél csak fokozatosan, elsősorban csak részleges alkotmányreformmal érhető el, nem akarnak egy passzív és meddő ellenállásba belekeveredni, hanem részt vesznek a politikai küzdelmekben, hogy elnyerjék mindenek előtt a diéta hatalmának megnövelését, és azután több szabadságot kapjanak az adminisztrációban.

Ma a cseh nép ugyanolyan megosztott a nemzeti program kérdésében, mint a megelőző korokban volt akkor, amikor először az idős csehek, majd a fiatalok irányították a politikát.

Az 1890-es krízisben két új politikai párt kezdett befolyást szerezni a közéletben. Egyrészt a radikálisok,⁷⁷ akik határozott hívei a történelmi jognak, s kivettek néhány hangzatos jelmondatot az államjog régi történelmi programjából, és ma ezeket használják erősen kétes sikerrel, hogy a tömeget a mindent vagy semmit politikába vonják bele.

⁷⁷ Beneš itt a Cseh Nemzeti Szocialista Párt-ra gondol, melynek elnöke Vaclav Kľofac számos esetben élesen Habsburg-ellenes álláspontra helyezkedett. Ezen párt koalícióban az Államjogi Haladó Cseh Párt-tal, az 1907-es választásokon a megszerzhető 108 cseh mandátumból 9-t szerzett.

Másrészt a realisták⁷⁸ – akiket egy ritka tehetségű ember, Masaryk professzor vezet – akik az utóbbi 15 évben óriási erkölcsi befolyást gyakoroltak az egész csehországi közéletre. Végül itt vannak az agráriusok, akiknek pártja néhány éve alakult, és akiknél az osztályérdek az uralkodó, de akik nemzeti programjukban nemigen távolodtak el az ifjú csehektől. A realisták nemzeti programja a lehetőség és a valóság iránti érzékből merítkezik. Elutasítanak minden nemzeti romantikát, és pontosan megértik a helyzetet Csehországban és Ausztriában.

Helyesen vetik az ifjúcsehek szemére azt, hogy soha nem vonták le a logikus következtetéseket a természeti jog, a nemzetiségi jog és a történelmi jog közti alapvető különbségből. Magukat határozottan a természeti jog híveinek nyilvánították, nem pedig a történelmi jog híveinek. Ebből az elvből – mint logikus következmény – ered nemzeti programjuk. Nem hisznek annak a régi cseh állam visszaállításának lehetőségében, amely olyan, mint a feudális korban. Föderalisták. Elutasítják az ifjúcsehek programjának kétértelműségét, amely elméletben a történelmi jogból indul ki, ám gyakorlatban, a mindennapi küzdelmekben, a természeti és a nemzetiségi jogok elvén alapszik.

Mivel a realisták a természeti jogból indulnak ki, következőképpen határozottan federalisták. Az ausztriai problémát és a cseh kérdést decentralizációval akarják megoldani, federalista és autonomista értelmű alkotmányreformmal. Az autonóm egységek a különböző ausztriai tartományok lehetnének, történelmi fejlődésük alapján. A diéták hatalmát megnövelnék. A legdemokratikusabb értelmű községi autonómia lenne az újjászervezés első feltétele.

Végül a realisták, annak érdekében, hogy megoldják a csehek és a németek közti küzdelmek fájdalmas kérdését a vegyes területeken, elővették már a Kremsier-i alkotmányban is alkalmazott kerületi rendszer ötletét. Végül is a két faj megbékélése Csehországban csak akkor lehetséges, ha a két nép teljesen önálló. El kell választani egyiket a másiktól. Azért, hogy két vagy három nép nyugodtan tudjon közös életet élni, mint például Svájcban, hosszú történelmi fejlődésnek kell közreműködnie.

Ausztriában egy ilyen hagyomány nem tudott kibontakozni, és ott, ahol létezett, mindent megtettek, hogy tönkretegyék. Több mint egy évszázada folynak a harcok, és messze vannak attól, hogy elcsendesedjenek, sőt napról napra elmérgesednek. Nincs más eszköz tehát, csak a kerületek intézménye, amelyek – mint már elmagyaráztuk – többé-kevésbé lehetővé teszik, hogy a nemzetiségek saját maguk döntsenek ügyeikben. Bizonyára soha nem szün-

⁷⁸ Masaryk 1900-ban alapítja meg az ún. Cseh Néppártot (később Haladó Cseh Párt), amely a 1907-es választásokon 2 mandátumot szerzett.

tetik meg teljesen a küzdelmeket, de egy csomó konfliktusalkalom elkerülhetővé válik. Az állam a nemzetiségekre hagyná ügyeik intézésének gondját úgy, ahogy ők jónak látják, és csupán biztosítaná a rendet és a közélet szabályosságát. Minden nemzetiség saját erőforrásaiból fejlődhetne, és az államot már nem vádolhatnák azzal, hogy előtérbe helyezi egyiket vagy másikat.

A realisták tehát az adminisztratív és bírói körzetek nemzetiségi alapú megosztását akarják. Beleegyeznek a községek megosztásába is. Ebben nem látják a királyság egységének szétszakadását. Elfogadják az ország magas hivatalainak felosztását, a diéták nemzeti kúriákra való felosztását, és végül a kisebbségek törvényes védelmét.

Úgy tűnik, csak ez lehet az igazi megoldása a cseh és ausztriai problémának, legalábbis az az út, amellyel meg lehet oldani. Ma, Csehországban és Ausztriában a közvélemény általában ezt a megoldást fogadja el. Végül a cseh szocialisták, akik az 1907. májusi választásokon megszerezték a szavazatok csaknem felét, magukévá tették ezt az elvet a többi nemzet szocialistáival együtt, és levonták belőle az utolsó logikus következtetéseket.

Az ausztriai probléma megoldásának érdekében, a szocialisták abból az elvből indultak ki, hogy az Ausztriában elnyomott népek újjászületése csak a kapitalista fejlődés egy formája.

A különböző nemzetek közti küzdelmek is csupán a kapitalista rezsím következményei, és a nemzeti kérdés végeredményben szociális kérdés, ugyanis a feudális társadalom elleni küzdelmek Ausztriában nemzeti jelleget öltöttek. Ma is, Csehország északi részén a cseh munkások összetévesztik a szociális igazságért és a nemzeti igazságért folyó küzdelmet. Ezen kívül a németek lakta területek gazdaságilag sokkal fejlettebbek, mint a csehek által lakott területek. Ezek és a többi nemzet, gazdaságilag a németektől függ. A németek e tényből levonták a logikus következtetést, mégpedig azt, hogy nekik kell túlsúlyban lenniük egész Ausztriában mindenféle szempontból.

A nemzeti küzdelmek során a különböző nemzetek csupán az állam támogatásával elégíthették ki igényeiket; de az állam csak akkor tett engedményt, ha kényszerítették, és ha engedményt tett az egyiknek, azt a másik kárára tette, tehát a nemzetek egymás közt harcoltak a fölényért és a hatalomért. E harcoknak egyetlen oka a centralista alkotmány. E harcok főleg a nemzetiségek erkölcsi szükségleteiben nyilvánultak meg, mert e szükségletek a legtermészetesebbek, és közösen mutatkoznak meg.

Ez végzetes következményekkel járt a munkásokra nézve. Ha a nemzetek egymás közt harcolnak, a munkások nem hiányozhatnak e harcokból. A közéletben minden feltett kérdést csak a nemzeti küzdelmek szempontjából ítélnék meg.

Így ez meggátolta a munkásokat, hogy minden erejükkel az osztályharcba vessék magukat. Az osztályharcokban a munkásoknak nemzetközinek kell lenniük, de a nemzeti harcok előbb kizárják a nemzetközi szolidaritás összes elvét: a burzsoázia harca a hatalomért és a munkások osztályharcra semmilyen esetben sem feleltethető meg egymásnak, az egyik kizárja a másikat. Mivel a nemzeti küzdelmek oka Ausztriában a centralista alkotmány, a munkásoknak feltétlenül szükségük van arra, hogy módosítsák azt, és hogy lehetetlenné tegyék a burzsoázia nemzeti küzdelmét.

A munkások tehát egy olyan alkotmányt követelnek, amely lehetővé teszi a nemzeti egyéniség és nyelv kultúráját, amely képes minden nép erkölcsi szükségleteit teljesen kielégíteni anélkül, hogy harcolni kényszerítené őket e természetes és ősi szükségleteikért. Ez csak úgy lehetséges, ha minden nemzet önmagát kormányozza; az államnak csak az lenne a szerepe, hogy minden ausztriai nép közös érdekeit védje.

De hogy lehet újjászervezni Ausztriát oly módon, hogy minden nemzet önmagát kormányozza? Territoriális vagy egyéniségi elv alapján?

A nemzetek olyan szétválasztása, amely az ugyanazon fajhoz tartozók által lakott területek alapján osztotta volna fel az országot, lehetetlennek tűnt; Csehországban például vannak olyan német területek, amelyek nagy cseh kisebbségekkel rendelkeznek, és amelyeket nem lehet körülhatárolni a nemzeti- ségek alapján.

A csehek és németek itt ugyanazon kantonokban, ugyanazon közösségekben, gyakran ugyanabban a házban élnek. Ezen felül, a két faj közt a határok nincsenek megszabva, az ezekben a régiókba állandóan ki- és bevándorló cseh munkások miatt. A területi elv nagy számú cseh lakost áldozna fel a németeknek, és a nemzeti küzdelmek fennmaradnának az ország felosztása ellenére.

A probléma egyetlen megoldása tehát a szocialisták elmélete szerint, Csehország és a többi ausztriai ország összes lakosának elosztása egyéni elv alapján. Az ország kizárólag az egy nemzetiséghez tartozó egyének egységeire lenne felosztva, és minden állampolgárnak saját nemzetiségi körzetében lenne joga feliratkozni. Az ugyanahhoz a nemzethez tartozó, nem csupán ugyanabban a körzetben, hanem az állam egészében a különböző területeken élő egyének egy nemzeti egységet, egy testet, egy erkölcsi személyt képeznének. Ez egész egyszerűen egész Ausztria számára a törvények személyi elvét jelentette volna; ez az elv csupán minden nemzetnek kizárólag az erkölcsi érdekeit érintő ügyekben lett volna alkalmazható. Ennek a nemzeti egységnek, ennek az erkölcsi személyiségnek lenne a feladata, hogy tagjainak minden erkölcsi szükségletét kielégítse; biztosítsa számukra az iskolák, színházak, könyvtárak, múzeumok, intézmények, az oktatás stb. szükséges mennyiségét. Ügyeljen a tagjait érintő törvények szigorú alkalmazására, tehát saját admi-

nisztrációval és jogszabályozással rendelkezzen; tagjaitól behajtsa az adókat; tehát minden szempontból igazi állam legyen.

A nemzeti egységeknek azonban meg kell magukat védeniük az állam ellen is abban az esetben, ha az utóbbi az egyiket a másik kárára előnyben szeretné részesíteni, vagy a központi hatalom javára kívánja felhasználni őket. A védelem egyetlen eszköze az állam és nemzeti egységek egész adminisztrációjának demokratizálása. A bürokrácia nem tudna fennmaradni az ausztriai nemzetek jövőbeli föderációjában. Területileg az országrészeket kerületekre osztanák. A közigazgatási kerületeket és a községeket, amennyire lehetséges, ugyanazon faj népességéből alakítanák ki. A vegyes kerületekben minden nemzetiség jogi egységet alkotna, és ügyeinek intézésében önálló volna. Minden egyes nemzeti és adminisztratív részegységnek lenne az általános választások által megválasztott speciális tanácsa, amelynek kizárólag saját nemzetének erkölcsi érdekeivel, iskoláival, nemzeti oktatási építményeivel, múzeumaival, színházaival, könyvtáraival, stb. kellene foglalkoznia. A szó konkrét értelmében vett adminisztratív és politikai helyi gazdasági ügyek intézéséhez a kerületekben, a körzetekben és a községekben, az általános választójog alapján választott vegyes tanácsokat kellene felállítani, ahol a kisebbségek arányosan vennének részt.

E kerületek, körzetek és községek, mint politikai és adminisztratív egységek – akiknek kizárólag gazdasági ügyekben és a politikai ügyintézésben van illetékességük, és akiknek szoros kapcsolatuk lenne a központi végrehajtó hatalommal (mivel ezek valójában a központi hatalom szervei, a törvények és szabályok alkalmazásának és végrehajtásának, a helyi rendőrségnek, a higiénianak, a katonai ügyeknek stb.) – úgy tűnik, igazi anomáliában vannak e rendszerben. Ugyanis, e rendszer egyedül a személyi elven nyugszik, és ez egyben az egyedisége is. Az adminisztrációs egységeket területi alpra helyezzi úgy, mint a művészeti és irodalmi szövetségek. A nemzeti harcok elkerülése érdekében nagyon szűk hatókört tart fenn számukra, tehát kizárólag a nemzet erkölcsi érdekeinek kielégítését, mintha a harcok csak az erkölcsi érdekekért robbantak volna ki. A nemzeteknek bármely területen kell is élniük, gazdasági érdekeik vannak, kapcsolatban vannak a kormánnyal, szükségük van rendőrségre, és mindez kizárólag a területhez kötődik. Így kényszerűen visszazuhannak a territoriális rendszerbe, az egyéni elv képviselője ellenére. Ezek az egységek, tanácsok, gazdasági és a politikai ügyintézés szervei jól bizonyítják ezt, mivel a territoriális elven nyugszanak; soha nem lehet nemzeti részekre bontani őket, különösen a vegyes területeken nem.

Tehát Csehország és Ausztria egész rendszerének felépítését (mivel e rendszert egész Ausztriára kell alkalmazni) a következő módon kellene elképzelni: minden községben, minden körzetben, minden kerületben, ahol két különböző nemzetiség lakik, három intézmény, három egység, három tanács len-

ne: például Csehországban minden adminisztratív alegységben lenne nemzeti egység és tanács, német egység és tanács, és utána lenne a közös politikai és gazdasági ügyeket intéző vegyes tanács.

Hozzá kell tenni, hogy azok a községek, körzetek és kerületek, ahol a túl gyenge kisebbségeknek nincs anyagi eszközük, hogy külön szerveződjének, mint nemzeti egységek, homogének és nem vegyesek lennének; a kisebbséget beolvasztanák a közösségbe. Képzeljük el ezt a hatalmas adminisztratív összetettséget! Sziléziában három nemzet lakik egyazon városban: tehát kilenc helyi egység és tanács lenne! Teljesen lehetetlen összeállítás.

Minden nemzeti egység a kerületekben, a körzetekben, a községekben nemzeti testet formálna, melynek élén a nemzeti tanács lenne, mint az adminisztráció legfőbb szerve, és illetékes lenne minden, eme egységek számára fenntartott ügyben, ami annyit jelent, hogy kizárólag az erkölcsi érdekekben és azokban, amelyek nemzeteik védelmére vonatkoznak az állam és a többi nemzet részéről történő elnyomással szemben. Ez egy igazi nemzeti országgyűlés lenne, amely egy felelős minisztert delegálna a központi kormányba. E miniszter útján lennének kapcsolatban a testületek és a nemzeti tanács a központi kormánnyal és az uralkodóval. Egész Ausztria tehát nyolc különálló nemzeti területből állna.

Az iskolák kérdése könnyen megoldható. Az államnak semmilyen illetékessége nem lenne az iskolák alapítását érintő ügyekben. E szempontból minden nemzet önálló lenne és abszolút felügyelője közoktatásának. Az általános és középiskolákat a községek és tanácsaik, míg a kerületi iskolákat a kerületi tanács alapítaná és tartaná fenn. Végül, minden iskolánál a nemzeti tanácsnak korlátlan illetékessége lenne, és főleg a felsőiskolákkal kellene neki foglalkoznia. A vegyes kerületekben, minden nemzeti iskola a neki megfelelő nemzeti tanácshoz tartozna, a kerületeknek, községeknek, körzeteknek semmi köze sem lenne az oktatáshoz. Tehát, minden harc az iskolákért, amely oly hevesen dúl a csehek és a németek közt, egy csapásra megszűnne.

A nyelvek kérdésének megoldása sem lenne kevésbé könnyű. Azokban a kerületekben, ahol a népesség homogén, a köztisztviselők nyelve a többség nyelve lenne. A kisebbségek sem szenvednének kárt, mivel nemzeti tanácsuk ügyelne arra, hogy a köztisztviselők előtt nemzeti szempontból ne legyenek elnyomva. A vegyes kerületekben minden nemzet saját nyelvén intézné ügyeit ugyanúgy, ahogy saját iskoláira felügyelne. Csak azon ügyek intézése lenne kétnyelvű – cseh és német – megkülönböztetés nélkül egyik vagy másik nemzet számára, melyek közösek a vegyes körzetekben.

Az egész állam újjászervezésének alapja a kerületek autonómiája lenne – amelyeket a legdemokratikusabb értelemben szerveznének –, mivel az adminisztráció demokratizálása a munkásosztály programjának lényeges pontja. Egyébként Ausztria nemzeti autonómia értelemben vett újjászervezését nem

lehet megvalósítani másképp, csak ha a demokrácia teljesen győzedelmeskedik. Ma a különböző ausztriai népek burzsoáziája semmi áron nem akarja engedélyezni a proletariátusnak a demokratikus választási rendszert, mert minden demokratikus rendszer előnyben részesítené az elnyomott nemzetiségeket és ártana az elnyomóknak. A demokráciáért folyó harc tehát Ausztriában a nemzeti küzdelmek része és formája is.

Igaz, hogy ezzel a rendszerrel a legsúlyosabb visszaéléseket elkerülhetnék, de a nemzeti küzdelmek legalább részlegesen fennmaradnának, főleg a vegyes régiókban, mint Csehországban, ahol a cseh munkások német kapitalistáknak dolgoznának; vagy, mint Galíciában, ahol a rutén mezőgazdasági munkás dolgozna a lengyel nagybirtokosnak, stb.

A munkásság gazdasági szempontú kizsákmányolása ugyanakkor mindig a nemzeti elnyomás jellemvonása lenne, mivel e nemzeti érzés annyira természetes, és hogy a gazdasági küzdelmekben ösztönös ellenségeskedés bontakozik ki mihielyt az elnyomó – a munkás erejének kizsákmányoló jellegén kívül – még külföldi jelleggel is bír. Emellett a küzdelmek csak egy szocialista rendszerben fognak eltűnni.

A német szocialisták a nemzeti autonómia irányába való megoldást szükségesnek és egyetlen logikus lépésnek tartották. Magát a burzsoáziát is kötelezni fogják, hogy elfogadja. Ugyanis a helyzet Ausztriában elviselhetetlen; minden parlamenti munkát, az egész közéletet elmérgesítik a nemzeti küzdelmek és a legkisebb és legostobább kérdést is felhasználja a két párt, hogy harcoljon az ellenséges nemzettel. Ezen kívül Csehországban, a cseh nép egyre több teret nyer. Ha a németek nem akarnak később abba a helyzetbe kerülni, amelyben a csehek vannak jelenleg – tehát a csehek fennhatósága alá kerülni –, mindenáron el kell fogadniuk a nemzeti autonómia programját, főleg a községi közigazgatásban. A választási rendszer által támogatott németeknek ma hatalmuk van azokban a községekben is, ahol nagy kisebbségben élnek.

A választási rendszer demokratizálása csak nagyon szűk időre állítható meg. Aztán a csehek uralmát fogják nyögni. Ezen kívül a mai bürokratikus közigazgatás a jövőben nem tartható fenn. Ez okoz minden bajt, és ez teszi az ausztriai problémát oly bonyolulttá. Ebben a rendszerben ez el fog tűnni.

E rendszer alkotóit követve, az ausztriai probléma ilyen megoldása meg egyezik a szocialisták gazdasági problémájával. A nemzeti kultúrát és erkölcsi javakat mindenki tulajdonává tenné, elérhetővé mindenki számára, főleg a munkásosztály számára, amelynek ez ma lehetetlen. Megszüntetné a nemzeti küzdelmeket, amelyek megakadályozzák a munkásokat, hogy minden erejükkel megkezdjék az osztályharcot.

E harcokat a centralista alkotmány tartja fenn; tehát a megfelelő értelemben kell átdolgozni. Ausztriának nemzetek föderációját kell alkotnia, a régi országrészeket és történelmi tartományokat oly módon kell átalakítani, hogy

homogén nemzettesteket alkossanak, amelyeknek saját adminisztrációjuk és egy teljesen demokratikus értelemben szervezett törvényhozásuk van; a törvényhozás szempontjából teljesen autonómok lennének.

A következőképp foglalhatjuk össze a szocialista programot, ami az alkotmányreformot illeti: a központosítást fel kell váltani egy teljes demokratizálással, nem a monarchia történelmi tartományainak javára, hanem a nemzettestek, a kerületek, a körzetek és a községek javára. Kivétel nélkül az általános választójognak kell működnie minden választáson. Az adminisztratív autonómiának – az angol önkormányzathoz hasonlóan – teljesnek kell lennie. A községeknek, körzeteknek, és kerületeknek joguk legyen, hogy nemzetiségük alapján felső nemzeti egységbe szerveződjenek. A kerületeknek és körzeteknek, amennyire lehet, nemzetiségi alapon kell részekre oszlaniuk. Meg kell alapítani a nemzeti országgyűléseket, és teljes szuverenitást kell adni nekik.

E program néhány pontjával kapcsolatban szkeptikusak lehetünk és kritizálhatjuk azokat az elveket, amelyekből a német szocialisták kiindulnak. Sok az utópia ebben a rendszerben. Ami leginkább megdöbbsent egy figyelmes olvasót, az a rendszer óriási összetettsége és utána a személyi elv. Ez a személyi elv, amely alapján megszervezik az adminisztratív egységeket terület nélkül, az egész rendszer lényege. Nos, egyszerűen vessük el a személyi elvet. Az egész rendszer romba dől.

Ugyanis, soha nem láttunk még különösebb ellentmondást: két ortodox, marxista szocialista megalkotja a politikai újjászervezés rendszerét, ahol háttérbe akarják szorítani a területet és ennél fogva, a gazdasági kérdéseket. Teljesen elkülönítik egymástól a morális és a gazdasági érdekeket, az egyiket a másiktól, s nem látják a gazdasági és ipari fejlődést, egy régió gazdasági értékének és ugyanezen régió magas szellemi és kulturális fejlettségének szoros kapcsolatait és kölcsönös befolyását. Azt akarják, hogy például a cseh ipari munkások, akik oly sokan vannak a német régiókban, maguk fizessék saját iskoláikat, míg a német kapitalista, aki a cseh munkások munkájából gazdagszik meg, a régióban lakva nemzeti területébe fog fizetni és semmit sem fog adni annak a régiónak, ahol ő maga lakik. Ez egyszerűen abszurd. Túl messzire mehetnének ezzel a rendszerrel.

A realisták tehát az adminisztratív és bírói körzetek nemzetiségi alapú megosztását akarják. Beleegyeznek a községek megosztásába is. Ebben nem látják a királyság egységének szétszakadását. Elfogadják az ország magas hivatalainak felosztását, a diéták nemzeti kúriákra való felosztását, és végül a kisebbségek törvényes védelmét.

Megmutathatjuk néhány más jellegzetes vonását ennek a személyi rendszernek. Elsősorban a németek érdekében lett kitalálva. A németek annyira szét vannak szórva az egész monarchiában, hogy csaknem lehetetlennek tűnik

alkalmazni rájuk a területi újjászervezési rendszert, míg minden más nemzet területileg egy nemzeti blokkot alkot.

E rendszer alapján minden nemzet saját iskoláit fizeti. Ma az állam finanszírozza őket. Márpedig, uralmuk utolsó századában a németek mindent megkaptak az államtól, amire szükségük volt. Most minden nemzet saját iskoláit fogja fizetni: a németek – akik a leggazdagabbak, a leghatalmasabb gazdasági és ipari osztályokat alkotják – élvezni fogják múltbeli előnyeiket, és a többi nemzetnek is meg kell alapítania saját iskoláit, melyekből soha nem volt elegendő.

Még nagyobb célzást teszek a rendszer abszurdítására. Kelet-Galíciában minden nagy földbirtokos lengyel; ezzel szemben az egész nép rutén. Nos, ezek a nagybirtokosok, akik kizsákmányolják a ruténeket és területüket, két lengyel egyetem és középoktatásuk fenntartását fogják fizetni, és a szegény ruténeknek soha nem lesz saját egyetemük, saját gimnáziumuk és saját reáliskolájuk, mivel nincsenek meg az anyagi forrásaik.

Ugyanez a helyzet a többi városban, ahol a gazdag osztályokat a németek, a munkásságot a szlávok alkotják. Ugyanez a helyzet Bécsben. Ez a rendszer egyszerűen ellenkezik minden gazdasági elmélettel és minden adóelmélettel. Nem akarok beszélni itt több ellentmondásról: a szocialisták az oktatás ingyenessége mellett vannak. Márpedig ez a rendszer az iskolák fenntartására szabja meg az adókat. Micsoda kiváló ürügy a reakciós erőknek, hogy ellenezzék az új iskolák alapítását! Kiemelhetnénk néhány kritikát a nyelvek kérdéséről a közmunkahelyeken, de ez nem vezetne túl messzire.

A logikus következtetés az, hogy ez a rendszer ugyanolyan megvalósíthatatlan, mint amennyire igazságtalan. Ez egy mesterséges alkotás, amely nem mindig realista. Minden esetben inkább megtalálhatjuk a megegyezés és a megoldás elemeit a múlt példáiban, a Kremsier-ben bemutatott Palacky programban, vagy az 1890-es egyezményben, a cseh realista párt politikai programjában, vagy végül a cseh szocialisták ajánlatában, akik elfogadják a nemzeti területi autonómiát.

Valóban Ausztria felosztása nemzeti területekre – ahogy azt Palacky Kremsier-ben ajánlotta – nagyon is lehetséges. A területek nagyrészt csaknem homogének lennének. A vegyes területeken császári törvényekkel garantálhatnánk a kisebbségek jogait, biztosíthatnánk a nyelvek egyenlőségét a vegyes körzetek közigazgatásában, megadhatnánk a kizárólagos illetékességet azon diétáknak az iskolák ügyében, amelyek két nemzeti kúriára lennének osztva; Bécs decentralizálása, a közintézmények és a választási rendszer demokratizálása az újjászervezés *sine qua non* feltétele lenne a diéták számára. Mindannak, ami megmarad a centralizmusból, annak el kellene tűnnie.

A központi parlament csak a szükségszerűen közös ügyeket tarthatná meg, így például a katonai, a nagy vasútvonalak ügyét, a postákat, a távírkat, a

rendőrséget, stb. Ehhez hozzáilleszhetnék a nemzeti bíróságok intézményét, amely a nemzetek közti peres ügyeket intézné, ideértve az iskolákat, a közmunkahelyeket, a nyelvek használatát az ügyintézésben, stb. Mindez természetesen az egész monarchiában alkalmaznák. A vegyes régiókban lévő konfliktusok megoldására Belgium vagy még inkább Svájc jelenlegi szerveződése kiváló példaként szolgálhatna Ausztria számára.

Ez nem szüntetné meg a nemzeti küzdelmeket, de talán ezek leszűkülnének néhány vegyes régióra, és kevésbé válnának durvává. A központi parlament dolgozhatna semmit sem tudva a nemzeti küzdelmekről. A diétákban a nemzeti kúriák intézménye biztosítaná a kisebbséget a többség elnyomásával szemben. A küzdelmek azon nemzeti bíróságok elé kerülnének, amelyek így egyfajta adminisztratív bíróságok lennének. A közéletet nem rázkódtatnák meg állandóan a nemzeti érzelmek dühkitörései.

Ebben, vagy egy hasonló szerveződésben kell keresni az ausztriai probléma megoldását. Palacky-éhoz igen hasonló megoldást javasolt két éve egy román publicista, Aurel C. Popovici. Ausztriát 15 önálló nemzeti területre osztotta, amelyből 3 német, 2 magyar, 2 olasz, egy cseh, egy szlovák, egy lengyel, egy rutén, négy délszláv és egy román lenne.

E területek önállóak lennének, és valós határokkal rendelkeznének. Megszűnne a dualizmus. A központi parlamentet közvetlenül a nemzetek választanák és illetékességi köre a kül-, had-, vámügyekre és a postákra, távírókra, vasutakra, tengerészetre, pénzre, higiéniaira, közös pénzügyekre, büntető-, polgár- és kereskedelmi jogokra terjedne ki. A többi ügyben a nemzeti diéták önállóak lennének. A parlament hozzájárulásával megszavazhatnák és módosíthatnák saját alkotmányukat. A német lenne az államnyelv.

Az író a nemzeti kisebbségeket – melyeket a nemzeti területekhez kapcsoltak – kiszolgáltatná a többségnek. Úgy gondolja, hogy a számtörvény tudja legjobban megoldani a nemzeti konfliktusokat. A kisebbségeknek egész egyszerűen alá kellene vetniük magukat a többségnek és semmiféle joguk, sem kedvezményeik nem lennének nemzetiségüknek. Így minden nemzeti konfliktusnak szükségszerűen el kellene tűnnie.

Erősen kételkedhetünk e rendszer hatékonyságában. Hosszú ideig alkalmazták a különböző ausztriai országrészekben, ahol a németek voltak többségben. Márpedig, a történelemből tudjuk, hogy ez egyáltalán nem járul hozzá a nemzetek közti konfliktusok gyengüléséhez. Egy ilyen nemzeti autonómia soha nem oldaná meg az ausztriai problémát.

Mindezek a tervek megmutatják azt, hogy a körültekintő elmék milyen értelemben képzelik el a probléma megoldását. Egyedül a területi nemzeti önállóság a lényege. A történelmi tartományoknak át kell adniuk helyüket a nemzeti területeknek. Nevezetesen a cseheknek el kell hagyniuk az állam történelmi jogáról szóló ábrándjaikat.

Az 1907 májusában történt, utolsó központi parlamenti választások óta a nemzeti önállóság programja egyre több és több hívet szerez, különösen a szocialisták között. Végül is, ezektől a választásoktól kezdve váltak a szocialisták Csehországban és Ausztriában igazi politikai hatalommá. Ez a választási reform hatása. Igazából az általános választójog egy kisebb forradalmat hajtott végre Ausztriában.